

JÖVŐT FORMÁLÓ MÚLT

Tanulmányok

*a szlovákiai magyar ifjúság
múltjáról és jelenéről*

Szerkesztette:

Bajcsi Ildikó

Kántor Zoltán

Morvai Tünde

Papp Z. Attila

Ribní Ferenc

Impulzus – Nemzetpolitikai Kutatóintézet
Komárom – Budapest, 2025

A kiadvány a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási,
Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával,
a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatallal
kötött szerződés alapján került kiadásra.

Szerkesztők:

Bajcsi Ildikó
Morvai Tünde
Kántor Zoltán
Papp Z. Attila
Ribni Ferenc

Szakmai lektorok:

Filep Tamás Gusztáv
Popély Árpád
Zsigmond Csilla

Nyelvi lektor és tördelőszerkesztő:

Novák Anikó

ISBN: 978-80-975165-0-5

EAN 9788097516505

Kiadja: Impulzus – Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 2025.

Nyomda: OOK Press Kft., Veszprém

TARTALOM

Előszó	7
<i>Történeti előzmények</i>	11
Bajcsi Ildikó: A csehszlovákiai magyar ifjúság megszerveződése a két világháború között	13
Bencze Dávid: Az ifjúság szerepvállalása a csehszlovákiai magyar kálvária időszakában, 1945–1950	33
Czáboczký Szabolcs: Pártállami nyilvánosság, alternatív tér, kisebbségi nemzedék: Vázlat a csehszlovákiai magyar klubmozgalom történetéről (1957–1991)	61
<i>Kultúra, identitás, közélet</i>	79
Sýkora Hernády Katalin: Nyelvhasználat és identitás a szlovákiai magyar egyetemisták körében	81
Kelemen Kristóf: A szlovákiai magyar egyetemisták kultúrafogyasztási szokásai	99
Sörös Erik: Szlovákiai magyar hallgatók szabadidős szokásai	117
Morauszki András: Szlovákiai magyar fiatalok civil szerepvállalása és közéleti érdeklődése	135
<i>Gazdaság és társadalom</i>	155
Kurcz Kristián: Adományozás és önkéntesség a felvidéki magyar közösség körében az attitűdök és értékek tükrében	157
Valkó Vivien: Határhelyzetben: A szlovákiai magyar fiatalság munkaerőpiaci perspektívái és lehetőségei	175
Fóthy Noémi: A felvidéki egyetemisták gazdasági jövőképe és a külföldi elvándorlás szándéka a szlovák gazdasági helyzet tükrében	189

<i>Dilemmák, kihívások, jövőtervek</i>	201
Papp Z. Attila: A szlovákiai magyar fiatalok iskolai teljesítménye a 2003 és 2022 közötti PISA-mérésekben	203
Morvai Tünde: Fiatal kutatói pályaképek: Szlovákiai magyar doktoranduszok szakmai jövőképe	225
Ribni Ferenc: Tükröt tartani a közösségnek: Hallgatói reflexiók az egyetemi oktatás fejlesztéséhez	241
 <i>Utószó</i>	
Kántor Zoltán: Ifjúság és nemzetpolitika	265
 <i>A kötet szerzői</i>	271

SZLOVÁKIAI MAGYAR FIATALOK CIVIL SZEREPVÁLLALÁSA ÉS KÖZÉLETI ÉRDEKLŐDÉSE

CIVIC ENGAGEMENT AND INTEREST IN PUBLIC ISSUES AMONG YOUNG HUNGARIANS IN SLOVAKIA

MORAUSZKI ANDRÁS

ELTE TK Kisebbségkutató Intézet
morauszki.andras@tk.hun-ren.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A civil társadalomban való részvételnek számos társadalmi funkciót és pozitív hatást tulajdonítanak. A fiatalok bekapcsolódását a civil aktivitásokba pedig azért is fontosnak tartják, mert ezáltal olyan készségekre és kapcsolati tőkére tehetnek szert, amelyeket későbbi életükben is kamatoztathatnak. A tanulmány a fiatalok civil társadalmi részvételét vizsgálja longitudinálisan a szlovákiai magyar fiatalok körében végzett kérdőíves felmérések adatai alapján. Ezekben a felmérésekben visszatérő módon vizsgálták az ifjúsági vagy civil szervezetekhez való kötődést. A tanulmány arra keresi a választ, milyen szociodemográfiai háttérrel jellemezhető fiatalokra jellemzőbb a civil szervezetek munkájában való részvétel. Emellett azt is elemzi, hogy a civil társadalmi részvétel hogyan függ össze a közéleti érdeklődés és aktivitás más indikátoraival, mint amilyen a politikai eseményekről való tájékozódás és a politikai folyamatokba való – választásokon való részvétel révén megvalósuló – bekapcsolódás.

ABSTRACT

The participation in civil society is seen as having a number of social functions and positive effects. It is also seen as important for young people because it provides them with skills and social capital that they can use in later life. The study examines the civic participation of young people longitudinally, based on data from questionnaire surveys among young Hungarians in Slovakia. In each of these surveys, affiliation with youth organisations was examined in a variable but recurrent manner. The study examines the effect of socio-demographic background on civic engagement. In addition, it examines how civic participation is related to other indicators of political interest and activity, such as awareness of political events and involvement in the political process through participation in elections.

Kulcsszavak: civil társadalom, részvétel, politikai érdeklődés, ifjúság

Keywords: civil society, participation, interest in politics, youth

Bevezetés

Az ifjúsági vagy civil szervezetek munkájában való részvétel vagy az azokban való tagság, esetleg a szervezeti kereteken belül vagy azon kívül végzett önkéntes tevékenység visszatérő módon része az ifjúságszociológiai felméréseknek. A szervezetekhez kötődő vizsgálódás a civil társadalomnak a minimalista felfogásával rokonítható, amely a civil társadalmat a civil szervezetek (ideáltipikusan egyesületek), vagy azok egy, az „udvariasság” (civility) értékét képviselő részhalmozásának és hálózatainak összességéként konceptualizálja (Müller 2006; Pérez-Díaz 2016). A civil társadalomnak, a civil szervezetekben való részvételnek a demokratikus társadalmak keretei között számos pozitív hatást tulajdonítanak. A civil szervezetek többféle funkciót betöltenek a társadalom szempontjából. Michael Edwards (2004) gazdasági, társadalmi és politikai funkciókat különböztet meg. Elsősorban a szolgáltatásnyújtást szokás megemlíteni olyan területeken, amelyeket az állam és a piac elhanyagol, de emellett a foglalkoztatást, redisztribúcióban betöltött szerepet, vagy épp a piacgazdaságokat megalapozó normáknak, hálózatoknak és intézményeknek, mint amilyen a bizalom és a kooperáció, az erősítését (Czike–Bartal 2004; Salomon et al. 1999). Társadalmi funkcióként a résztvevő tagok együttműködési készségeinek és tapasztalatainak fejlődését (Tocqueville 1983), a különböző identitások ápolásához való hozzájárulásukat (Kuti 2013), ami ugyancsak hangsúlyos kisebbségi közegben, és a már említett bizalom, kooperáció és reciprocitás normáinak elterjedését (Putnam 2000) említik a témával foglalkozó szerzők. Végül politikai funkcióként egyrészt döntésbefolyásoló és kontrollt kifejtő aktorokként tekintenek a civil szervezetekre (Gellner 2004) az emberek érdekeinek megjelenítése, formalizálása és artikulálása révén (Arató–Cohen 1984), másrészt demokratizáló és a demokratikus rendszerek működését biztosító funkciót tulajdonítanak nekik (Foley–Edwards 1996).

A kifejezetten az ifjúsági szervezetekkel foglalkozó kutatások megerősítik a fenti funkciók relevanciáját az ifjúságot megcélzó, az általuk vezetett és működtetett szervezetek esetében is. Emellett kiemelik az ifjúsági szervezeteknek azt a funkcióját, hogy ezek sajátos szocializációs közeget jelentenek a tagok és önkéntesek számára, amelyekben a felnőtt életben és más szervezetekben is kamatoztatható kompetenciákra, illetve kapcsolati tőkére tehetnek szert (Barna 2004).

Ezek a szervezetek számtalan különböző formában működnek, és konkrét céljukat, tevékenységüket tekintve is rendkívül sokszínűek. A szervezetekhez való kapcsolódás pedig szintén többféle formát ölthet. Az ifjúsági részvétel modern formájának nevezzük, ha a szervezet közösséget, valamilyen tevékenység lehetőségét kínálja, amelyért cserébe viszont tagságot, nagyobb fokú azonosulást, szimbolikát vár el tagjaitól. Ennek ideáltipikus példáiként a 20. század gyermek- és ifjúsági tömegszervezeteit említik. Ez azonban visszaszorulóban van, és ezzel szemben posztmodern ifjúsági részvételi formákként jelennek meg a szervezeteken túlmutató, a szervezeti tagságon kívül megélt részvételi módok, amelyek kisebb mértékű azonosulást követelnek meg, és amelyekben a résztvevő fiatalok sokkal inkább szolgáltatások igénybe vevőiként, rendezvények résztvevőiként, esetleg – intenzívebb formában – programok szervezőiként kapcsolódnak az egyes szervezetekhez. Utóbbiak gyengébb kötődést és identitást jelentenek, amely azonban komplexebb és sokrétűbb (Fazekas–Nagy 2015).

A tanulmány célja és módszerei

A tanulmány a szlovákiai magyar fiatalok ifjúsági szervezetekhez kötődő, civil aktivitását, annak mértékének időbeli alakulását, az arra ható tényezőket, valamint – amennyiben rendelkezésre állnak az adott kutatásban – a civil aktivitásnak a közéleti érdeklődés más indikátoraival való összefüggését vizsgálja. Az elemzés alapjául a 2008. évi középiskolás és egyetemista vizsgálatok, a GeneZYs 2015 kutatás szlovákiai adatai, illetve a 2020-as és 2024-es Edu Uni kutatások szolgálnak.

A civil társadalmi tevékenységekben való részvétel többféleképpen vizsgálható. Az egyik leggyakoribb formája a civil szervezetekben való tagságra való rákérdezés. Emellett szokás a civil szervezetekhez kapcsolódó, formális önkéntes tevékenységet is vizsgálni, vagy az önkéntességet általában, függetlenül attól, kötődik-e valamilyen szervezethez (formális önkéntesség) vagy sem (informális önkéntesség), illetve a szervezetek programjaiban és rendezvényein való részvétel is vizsgálható. Ezek közül az első az, ami a legszorosabb formális kapcsolatot jelenti az egyén és a szervezet között, miközben az önkéntesség is, különösen annak formális formája, viszonylag jelentős aktivitást és szervezethez való kötődést, annak értékeivel, misz-

sziójával való azonosulást takarhat. A rendezvényeken, programokon való részvétel ezek közül az, amelyik a legkisebb elköteleződést követeli meg a válaszadótól. Előbbi, azaz a tagság tekinthető az ifjúsági részvétel modern formájának, amelyben az ifjúsági részvétel szervezetekhez kötődik, ami nagyobb fokú azonosulással jár a tagok részéről a szervezet céljaival, értékeivel, szimbólumaival. Ezzel szemben a posztmodern ifjúsági részvételi formák a szervezeti tagságon kívül, attól függetlenül valósulnak meg: a résztvevők kevésbé kötődnek konkrét szervezetekhez, nem feltétlenül azonosulnak azokkal, hanem egyre inkább a rendezvényeken való részvétel, szolgáltatások igénybevétele, esetleg programok szervezése formájában valósul meg az ifjúsági részvétel (Fazekas–Nagy 2015).

A 2008-as középiskolás és egyetemista kutatások kérdőívében a modern részvételi formát vizsgáló „Tagja vagy-e ifjúsági szervezetnek?” és a posztmodern formákat vizsgáló „Az elmúlt évben vettél-e részt valamely ifjúsági szervezet rendezvényén?” és „Az elmúlt évben vettél-e részt aktívan valamely ifjúsági szervezet tevékenységében?” egyaránt szerepelt. Ezzel szemben a 2015. évi GeneZYs ifjúságkutatásban, valamint 2020. és a 2024. évi Edu Uni kutatásokban a civil társadalmi részvételre egy-egy kérdés vonatkozott: 2015-ben a kérdés úgy hangzott, „Kötődsz-e (akár tagként, akár más módon) valamelyik civil, társadalmi vagy politikai szervezethez”, az Edu Uni kutatásokban pedig „Részt vesz-e civil szervezetek munkájában?”, amely kérdések leginkább a 2008-as kutatásokban alkalmazott harmadik, az ifjúsági szervezetek tevékenységében való részvételt vizsgáló kérdéssel állíthatók párba, és a fenti tipológiában a posztmodern formát képviseli. Ezek a tagságnál lazább kapcsolódást is vizsgálnak, ugyanakkor a rendezvényeken való pusztán részvétel esetén a kérdezett személy nagy valószínűséggel nem gondolna magára szervezethez „kötődőként”, illetve azt sem gondolná, hogy ezzel a szervezet munkájában vesz részt, hanem valószínűleg a 2008-as harmadik kérdésben megfogalmazott aktív részvétel esetén válaszolhatott igennel. Ennek megfelelően a civil részvétel időbeli alakulásának bemutatásánál a későbbi kutatások kérdéseit a 2008. évi harmadik, aktív részvételt vizsgáló kérdésével érdemes összevetni.

Tagság ifjúsági szervezetekben

A válaszadó és a szervezet közötti legszorosabb formális kapcsolódás, a tagság, csak a 2008. évi kutatásokban vizsgálható. Mind a középiskolások, mind az egyetemisták csoportjában kisebbségben, de el nem hanyagolható számban találunk olyanokat, akik tagjai ifjúsági szervezetnek (1. ábra). Arányuk az egyetemi mintában jelentősen magasabb. A teljes egyetemista minta 39,3%-a tag, ezzel szemben a középiskolások között csak 17,6%. Viszonylag magas ugyanakkor, különösen az egyetemista mintában, a nem válaszolók vagy értékelhetetlen választ adók aránya. A kérdésre válaszoló középiskolások 19,3%-a és a válaszoló egyetemisták többsége, 54,5%-a tagja valamely ifjúsági szervezetnek.

Az egyetemista mintában az is vizsgálható, milyen jellegű tevékenységet kifejtő szervezeteknek tagjai (2. ábra). Bár nem mindenki, de a legtöbben – 93,64% –, akik jelezték, hogy tagjai ifjúsági szervezetnek, jelöltek legalább egy típust.¹ A túlnyomó többségük egyetlen típust jelölt, de kisebb számban találunk olyanokat, akik két vagy akár háromféle szervezetnek is tagjai, és elvétve olyanokat is, akik ennél is többféle szervezetnek tagjai. Az a kutatásból nem állapítható meg, hogy ez ténylegesen több szervezetben való tagságot jelez-e, vagy pedig egy-egy szervezetet több típusba tartozónak ítélték-e meg.

A legjellemzőbb típus a diákszervezet volt, amelynek 181 válaszadó is tagja.² Emellett a kulturális szervezettípus szerzett számos jelölést, és ennél valamelyest kisebb számban tagjai egyéb, szabadidős, egyházi, politikai ifjúsági, szakmai vagy sportszervezeteknek is. A legkevésbé a felkínált típusok közül a környezetvédelmi szervezetben való tagság volt jellemző.

1 Voltak viszont olyanok is, akik bár azt jelölték, hogy nem tagjai ifjúsági szervezetnek, bejelölték egy típust. Ettől függetlenül ezeket a válaszadókat az eredeti válaszuk alapján úgy tekintettük, hogy nem tagjai ifjúsági szervezetnek. Kis számuk miatt nem befolyásolják érdemben az eredményeket.

2 Ezeknél a számoknál is csak azok válaszait vettük figyelembe, akik jelezték, hogy ifjúsági szervezetek tagjai. A 4 nem tagnak, aki mégis jelölt szervezettípust, a válaszait kiszűrtük.

Résztétel ifjúsági szervezetek rendezvényein és munkájában

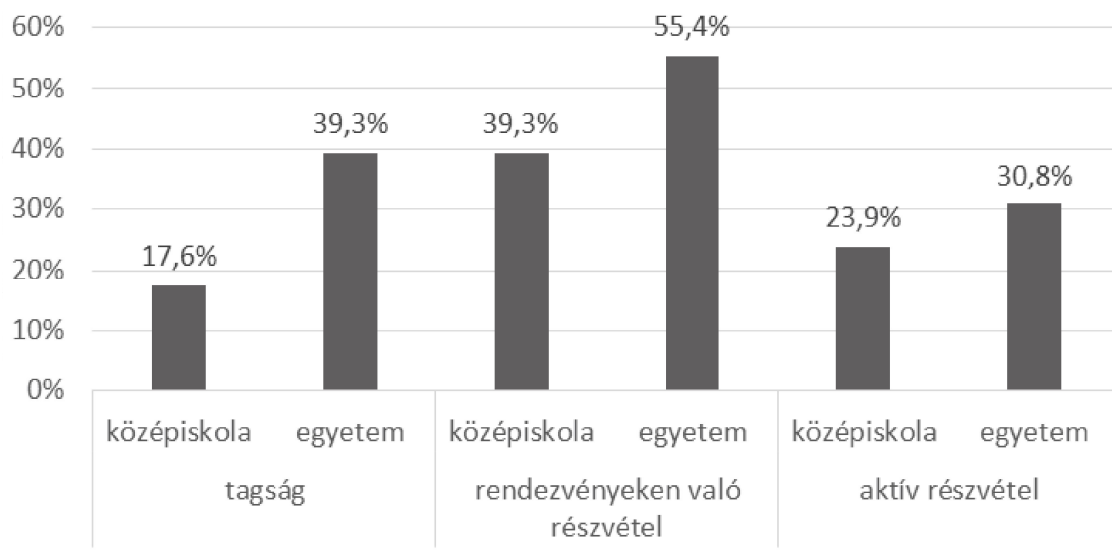
A legkisebb elköteleződést a vizsgált kapcsolódási formák közül kétségkívül az ifjúsági szervezetek rendezvényein való részvétel jelenti. Ennek megfelelően, erre a kérdésre adták a legtöbben az igenlő választ. A középiskolás minta 39,31%-a, az egyetemista mintának pedig 55,42%-a (a kérdésre értelmezhető választ adók 76,88%-a) részt vett ilyen rendezvényen, ami mindkét esetben jelentősen meghaladja a tagok arányát (1. ábra). A középiskolás mintában az ifjúsági szervezeti tagok körülbelül 80%-a, de a nem tagoknak is csaknem 31%-a részt vett rendezvényeken. Az egyetemista mintában a megfelelő arányok 92% és 59%.

Az ifjúsági szervezetek munkájában való aktív részvétel kisebb arányban volt jellemző a válaszadókra: a középiskolai minta 23,89%-a, az egyetemi minta 30,83%-a mondta, hogy aktívan részt vett ifjúsági szervezetek működésében. Akárcsak a rendezvényeken való részvétel, ez is erősen – még a részvételnél is erősebben³ – összefügg a tagsággal: a középiskolás tagok 69,5%-a aktívan is részt vesz ifjúsági szervezet működésében, az egyetemista tagoknak pedig nagyságrendileg hasonló része, 68,8%. A nem tagok esetében azonos arányt látunk: 14% azoknak az aránya, akik ugyan nem tagok, de aktívan bekapcsolódnak valamely ifjúsági szervezet működésébe.

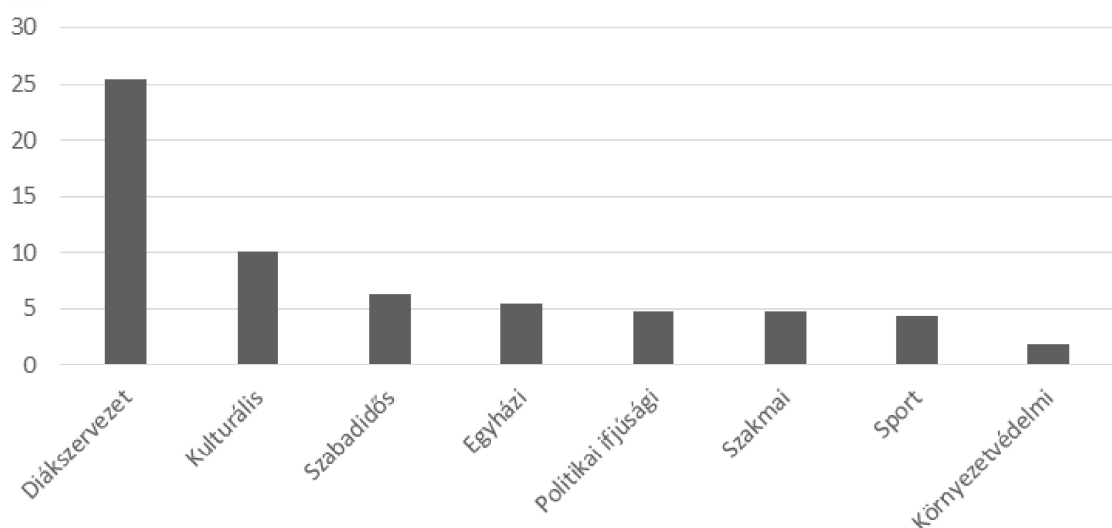
Mint fentebb írtuk, úgy gondoljuk, hogy a későbbi kutatások kérdései leginkább ezzel a kérdéssel vethetők össze. 2015-ben a GeneZYs kutatás kérdőívében az szerepelt, hogy a kitöltők kötődnek-e (akár tagként, akár más módon) valamilyen civil, társadalmi vagy politikai szervezethez, amellyel kapcsolatban feltételezzük, hogy a kötődés, ha nem tagság az alapja, akkor valószínűleg valamilyen aktívabb bekapcsolódás esetén tud kialakulni a válaszadóban. A válaszadók 22,63%-a adott pozitív választ a kérdésre. Ha csak az egyetemi hallgatókat és egyetemet végzetteket nézzük, magasabb kötődő arányt kapunk: azoknak, akik főiskolai, egyetemi diplomával vagy doktori fokozattal rendelkeznek, 2,70%-a, a kérdezés időpontjában főiskolai, egyetemi vagy doktori tanulmányokat folytatóknak pedig 37,04%-a kötődik civil szervezethez, ha pedig a két csoportot együtt nézzük, 33,33% a kötődők aránya.

3 A tagság és részvétel közötti összefüggés erőssége a középiskolás mintában $\varphi=0,400$, az egyetemista mintában pedig 0,389, míg a tagság és az aktív bekapcsolódás között 0,507 és 0,531 az összefüggések erőssége.

2020-ban és 2024-ben az Edu Uni kutatásokban a kérdés úgy hangzott, „Részt vesz-e civil szervezetek munkájában?” Itt a különbséget a civil szervezeteknek az ifjúsági szervezeteknél tágabb kategóriájára való rákérdezés jelenti elsősorban. A civil szervezeti munkában részt vevők aránya 22,64% volt 2020-ban és 24,36% 2024-ben.

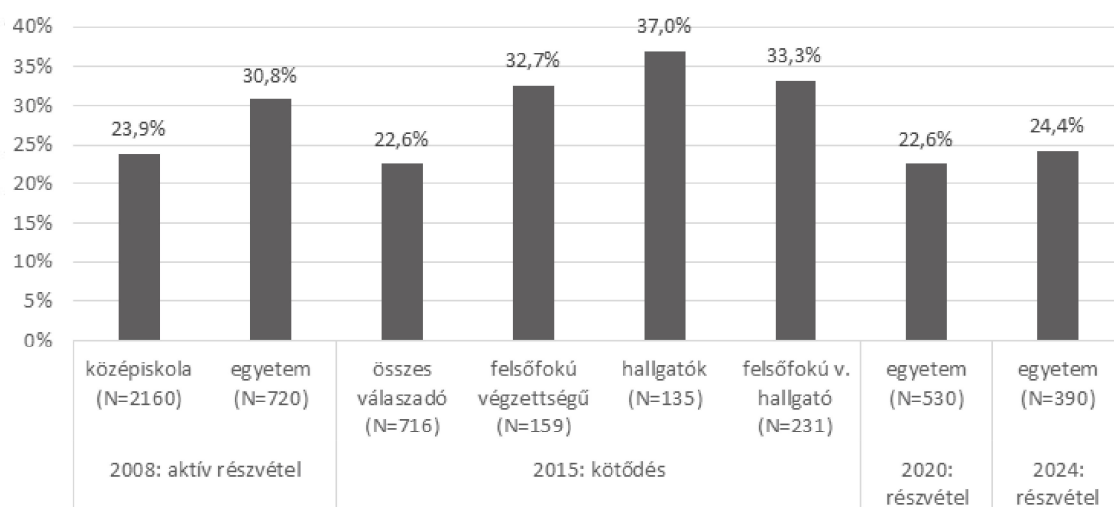

1. ábra: Az ifjúsági szervezetekhez való kötődés különböző formáinak aránya 2008-ban a megkérdezett középiskolások és egyetemisták között, az összes megkérdezett arányában (középiskola N=2160, egyetem N=720)

2. ábra: A szervezet tevékenységi köre, amelyben a válaszadó tag (Egyetemistakutatás 2008, %, többféle válasz is jelölhető)

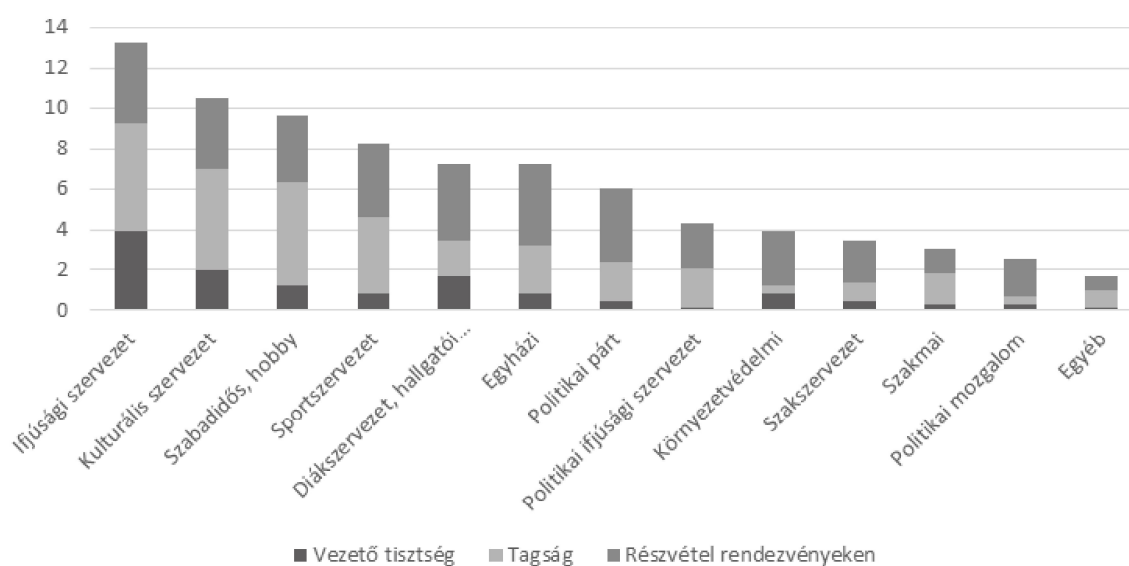
Az összehasonlításához tehát a 2008-as kérdések közül a harmadikat tekintjük alkalmasnak, a válaszadók lehatárolását tekintve pedig célszerű a felsőfokú képzést végzőkre korlátozni a vizsgáltak körét. Ez alapján 2015-ben, a GeneZYs kutatás során mérték a legnagyobb arányú kötődést, amely valamivel magasabb volt, mint 2008-ban az egyetemi hallgatók körében. A 2020-as évekre alapvetően csökkenni látszik az egyetemi hallgatók ifjúsági szervezetek munkájában való részvételének mértéke (3. ábra). Az ingadozásban azonban szerepe lehet a módszertannak is: 2015-ben ugyanis nem csak az ifjúsági szervezetekre vonatkozott a kérdés, hanem a civil szervezetekre általában, és bár összességében ezeket az indikátorokat tekintettük viszonylag a legalkalmasabbnak az összevetésére, természetesen nem tekinthető egyenlőnek a szervezethez való kötődés és a munkában való részvétel. Mindemellett a 2020. és 2024. évi adatok a 2008-asoknál is kismértékben alacsonyabbak.

3. ábra: Az ifjúsági (2008, 2020, 2024) vagy civil szervezetekhez (2015) való kötődés aránya a szlovákiai magyar fiatalok mintáiban, az összes megkérdezett arányában.

A 2015. évi GeneZYs hasonlóan a 2008. évi egyetemistakutatáshoz, lehetőséget biztosított a szervezetek jellemző típusainak vizsgálatára is. A kérdőívben vizsgálták, hogy valaki (1) vezető tisztséget tölt-e be valamilyen típusú szervezetben, (2) tagja-e valamilyen szervezetnek, vagy (3) részt vett már ilyen szervezet rendezvényén. A 4. ábra azt mutatja, a válaszadók milyen arányban jelölték, hogy a különböző típusú szervezetek vezetői, tagjai vagy részt vettek rendezvényükön. Akárcsak 2008-ban, a kifejezetten

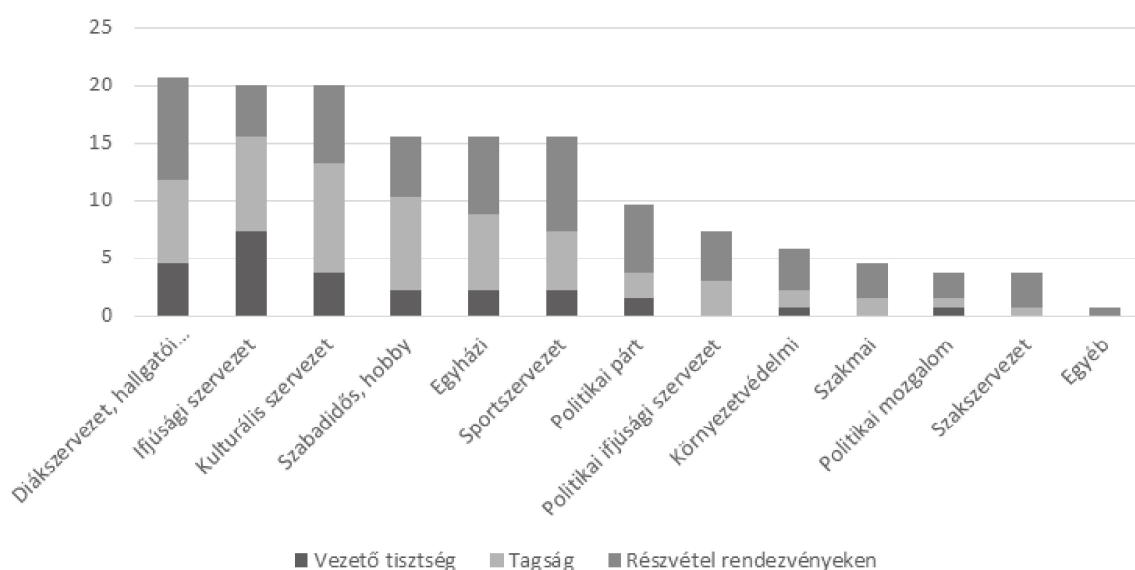
ezt a korosztályt megcélzó szervezettípusok végeztek az élen: 2008-ban a diákszervezetek jelentették a legnépszerűbb választást, de ebben az évben a szűrő kérdés eleve ifjúsági szervezetekben való tagságra vonatkozott. 2015-ben a diákszervezetek már nem végeztek az élen, de az ifjúsági szervezetek végeztek az első helyen. Az összehasonlításnál azonban fontos látni, hogy míg 2008-ban csak az egyetemi hallgatókat kérdezték, a 2015. évi kutatás az ifjúságot általában. Az ifjúsági szervezetek mellett a kulturális, szabadidős és a sportszervezetek vonzottak viszonylag több személyt. Legkevesbé népszerűnek a politikai, környezetvédelmi és szakmai érdekképviselői tevékenységet folytató különböző szervezettípusok bizonyultak. És fontos látni, hogy az összarányok, még akár a csak azáltal való kötődést is beleszámolva, hogy valaki részt vett a rendezvényükön, lényegesen alacsonyabbak, mint 2008-ban voltak.

4. ábra: A szervezetek típusa, amelyhez a válaszadó kötődik
(%, GeneZYs kutatás, összes válaszadó)

Az arányok jelentősen változnak, ha a 2008-as adatokkal való összehasonlítás érdekében csak a kérdezés időpontjában felsőfokú tanulmányokat folytatókat vizsgáljuk (5. ábra). Ebben a körben jelentősen magasabb a tagok aránya. Néhány típus esetében meg is haladja a 2008-as adatokat, vagyis a látszólagos csökkenés csak a populáció eltérő voltából adódott. A diákszervezetek népszerűségének csökkenése azonban nem magyarázható pusztán azzal, hogy más volt a populáció. A 2015-ben megkérde-

zett hallgatóknak ugyanis mindössze 11,85%-a volt tagja diákszervezetnek. Tagság tekintetében, ideértve a vezető tisztség betöltését is, az ifjúsági szervezetek végeztek az első helyen, és kis lemaradással a kulturális szervezetek a másodikon. A kulturális szervezetek fontos szerepe egybevág azzal, hogy ezek általában is fontos szerepet játszanak a külföldi magyar intézményrendszerekben, többek között a szlovákiaiakban is (Tóth 2006). A kifejezetten ezt a csoportot célzó ifjúsági és diákszervezetek, valamint a magyar kisebbség körében kifejezetten jelentős szerepet betöltő kulturális szervezetek mellett a szabadidős, hobbi jellegű szervezetek, az egyházi szervezetek és a sportszervezetek is a lista első felében végeztek. Akárcsak a teljes mintában, a felsőfokú hallgatók körében is alacsony volt a szakmai érdekvédelmi, illetve a politikai szervezetekben való tagság valószínűsége, és az ilyen típusú szervezetek rendezvényein is viszonylag kevesen vettek részt a főiskolai, egyetemi és doktori hallgatók.

5. ábra: A szervezet típusa, amelyhez a válaszadó kötődik (%), GeneZYs kutatás, főiskolai vagy egyetemi hallgatók)

Kiből lesz aktív civil?

Az egyszerű gyakoriságokon túl, amelyek minden bizonnyal a minták összetételének különbségeivel is összefüggnek, fontosabb, hogy melyek azok a szociodemográfiai háttérváltozók, amelyek összefüggést mutatnak azzal, hogy valaki aktívan részt vesz-e valamilyen ifjúsági vagy civil szer-

vezet működésében. A szociodemográfiai változókkal való összefüggést a tanulmány minden kutatás esetében elsősorban az összehasonlítás alapjául is szolgáló, aktív részvételt/kötődést vizsgáló változó esetén elemzi. Emellett azonban a 2008-as minták esetében a civil aktivitás egyéb formáinak a szociodemográfiai háttérét is megvizsgáltuk. Az egyes változók hatásának longitudinális vizsgálata érdekében egyrészt olyan változókat használunk, amelyek minden kutatásban lekérdezésre kerültek, másrészt ezeket igyekeztünk azonos, vagy legalább is kellően hasonló formára hozni. Ezek a független változók a nem, az egyetemista és általános ifjúsági minták esetében az életkor, a szülők iskolai végzettsége és a GeneZYs kutatás esetében a válaszadónak magának az iskolai végzettsége, a kerület (megye), ahol él, illetve a település típusa, a havi pénzösszeg, amellyel gazdálkodik,⁴ valamint a válaszadó felekezete és vallásossága, amelyet egy dichotóm vallásos–nem vallásos változó képviselt. Mivel ezek a független változók egymással is többé-kevésbé összefüggnek, ezért egy többváltozós binominális logisztikus regressziós modellel vizsgáltuk, hogy az egyes változóknak milyen, a többi változó közvetett hatásától megtisztított, hatása van a függő változóra.

Az alapmodellben (1. táblázat) minden adatbázisban az aktív részvételt mérő, vagy annak megfelelőnek tekintett változó volt a függő változó, amely két értéket vehetett fel: valaki vagy nem vett aktívan részt (vagy nem kötődött) valamely ifjúsági vagy civil szervezet működésében, vagy igen. A nem kötődés volt a referenciakategória, és a modellek összegző adatai azt mutatják, hogy az egyes változók hogyan növelik vagy csökkentik annak esélyét, hogy valaki részt vesz az ifjúsági szervezetek működésében. A független változók köre pedig az alapmodell esetében a nemre, szülők iskolai végzettségére, megyére és településtípusra, havi pénzösszegre, amellyel rendelkezik, illetve a válaszadó vallásosságára és felekezetére terjedt ki. A

4 A longitudinális áttekintés által felölelt időszakban megváltozott Szlovákia hivatalos pénzneme, a szlovák koronát az euró váltotta. Mivel a korábbi kutatásokban intervallumok közül választhatott a kérdezett, ezért a későbbi kutatásokban is, ahol a nominális összeget közvetlenül kérdezték, intervallumokra osztottuk a válaszokat, amelyek határait úgy szabtuk meg, hogy azok többé-kevésbé egybeessenek a korábbi kutatások intervallumhatáraival. Ennek során kerekítést alkalmaztunk, de ha nem tettük volna, a kategóriákba tartozás nem változott volna, csak a kategóriák határai. A hivatalos átváltási ráta az euró bevezetésekor 1 EUR=30,126 SKK volt.

független változókat, a havi pénz kivételével dichotóm formában vontuk be. A táblázatokban jelezzük a referenciakategóriát, amelyhez képest az egyes számértékek értelmezhetők.

1. táblázat: Az ifjúsági vagy civil szervezetek munkájában való aktív részvételre, illetve a szervezetekhez való kötődésre felállított logisztikus regressziós modell paraméterei (alapmodellek)

	Középiskolás (2008)	Egyetemista (2008)	GeneZYs (2015)	Edu Uni 2020	Edu Uni 2024
(Konstans)	-1,40 *	-0,28	0,02	-3,77 ***	-0,01
nő	-0,24 *	-0,43 *	0,30	-0,48	-0,66 *
megye (ref: Pozsony)					
Besztercebánya	0,47	-0,40	-1,65	0,14	-2,27 *
Kassa	0,75	0,03	-1,20	2,71 **	-1,26
Nagyszombat	0,26	-0,76	-2,03 *	0,57	-0,98
Nyitra	0,87	-0,43	-0,92	1,07	-1,24 *
Eperjes		-14,38		-13,11	
Trencsén		14,52			
Külföld				1,50	-0,28
településtípus (ref: falu)					
főváros	0,62	-0,53			
város	-0,37 **	-0,18	-0,17	0,35	0,23
egyéb	0,24				
apa végzettsége (ref: felsőfokú)					
apa: alacsony	-0,67	0,84	-0,97	-15,64	-1,87
apa: szakmunkás	-0,56 *	0,61 *	-0,59	-0,53	-0,17
apa: érettségi	-0,36	-0,14	-0,79 **	-0,08	-1,16 *
anya végzettsége (ref: felsőfokú)					
anya: alacsony	-0,04	0,51	-0,79	-0,79	0,34
anya: szakmunkás	0,03	-0,17	-0,76 *	-0,35	-0,21
anya: érettségi	0,16	-0,40	-0,34	-0,47	-0,11
havi pénzösszeg	-0,03	0,10	0,14 *	0,27 *	0,11
felekezet (ref: felekezeten kívüli)					
katolikus	0,31	0,51	0,48	0,18	-0,20
református, evangélikus	0,45 *	0,68 *	0,60	0,24	0,36
egyéb felekezet	-0,22		1,23	-1,48	-13,61
vallásos			0,33	1,19 *	0,64
Elemzés	1684	450	547	351	309
Pseudo R ²	0,04	0,11	0,14	0,22	0,20

*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05.

Az alapmodellek összefoglaló táblázatai alapján a szociodemográfiai háttér viszonylag keveset magyaráz az ifjúsági szervezetekben való aktív részvétel, és az azokhoz való kötődés tekintetében. Az egyes változók kö-

zül a nem volt az, amely a legtöbb modellben szignifikáns és – legalábbis azokban a modellekben, ahol szignifikáns volt – konzisztens hatást mutatott: a fiatal szlovákiai férfiakra eszerint jellemzőbb volt az ifjúsági szervezetekben való aktív részvétel, mint a nőkre. Emellett több modellben is mutatott kapcsolatot az apa iskolai végzettségével, amely többé-kevésbé a kérdezett családi státusa proxyjának tekinthető. A felsőfokú végzettségű apák gyermekeihez képest a szakmai végzettségű (a 2008-as kutatásokban) vagy pedig az érettségivel rendelkező apák gyermekeire kevésbé volt jellemző az aktív részvétel vagy kötődés. De ezek mellett néhány esetben a havonta rendelkezésre álló pénzösszegnek volt pozitív hatása, ugyancsak a református, evangélikus felekezetnek (2008-ban), illetve a vallásosságnak (2020-ban). A 2015-ben végzett GeneZYs ifjúságkutatás adatai alapján az apa mellett az anya szakmunkás végzettsége is csökkentette a kötődés esélyét. Végül, néhány évben egyes megyékben kisebbnek vagy nagyobbak mutatkozott a részvétel/kötődés esélye, de ez a változó nem mutatott konzisztens hatást. Összességében megállapítható, hogy a férfiakra, legalábbis az ifjúság körében, jellemzőbb az ifjúsági szervezetek munkájában való aktív részvétel, és ez különösen a magasabb státusúakra igaz. A felekezeti kötődés, illetve vallásosság, vélhetően az ezekhez valamilyen módon kapcsolódó ifjúsági szervezetek közvetítésével – és ide sorolhatjuk az explicit módon egyházi szervezetek mellett például a cserkészetet is – növelheti a civil szervezeti részvételt.

A 2008. évi kutatások arra is lehetőséget biztosítottak, hogy a civil szervezetekhez való kapcsolódás különböző formáinak magyarázó modelljeit összehasonlítsuk (2. táblázat). Különösen a középiskolás mintában kicsi a logisztikus regressziós modellek magyarázó ereje. Az egyetemista mintákban valamelyest magasabb, de összességében a szociodemográfiai háttér csak kevésbé magyarázza az ifjúsági szervezetekben való részvételt. Vélhetően ebben jelentős szerepet játszhatnak olyan további tényezők, mint az ifjúsági szervezetek elérhetősége, a válaszadó baráti és ismerősi körének hatása és más jellemzők, amelyeket a kutatásban nem tudtunk figyelembe venni.

2. táblázat: Az ifjúsági szervezetek munkájában való aktív részvételre, a rendezvényeken való részvételre és a szervezetekben való tagságra felállított logisztikus regressziós modellek paraméterei (Középiskolás- és Egyetemistakutatás 2008)

	Középiskolások			Egyetemisták		
	Aktív részvétel	Rendez- vények	Tagság	Aktív részvétel	Rendez- vények	Tagság
(Konstans)	-1,40 *	-0,61	-1,40 *	-0,28	1,12	-0,00
nő	-0,24 *	-0,10	-0,28 *	-0,43 *	-0,31	-0,22
megye (ref: Pozsony)						
Besztercebánya	0,47	1,01 *	-0,08	-0,40	0,70	0,31
Kassa	0,75	1,16 *	-0,07	0,03	0,93	-0,19
Nagyszombat	0,26	0,70	-0,26	-0,76	0,16	-0,30
Nyitra	0,87	1,35 **	0,22	-0,43	0,46	-0,30
Eperjes				-14,38	13,55	-14,93
Trencsén				14,52	13,58	14,21
településtípus (ref: falu)						
főváros	0,62	-0,25	1,11	-0,53	-0,41	-0,91 **
város	-0,37 **	-0,19	-0,27	-0,18	-0,15	-0,18
egyéb	0,24	-0,49	0,70			
apa végzettsége (ref: felsőfokú)						
apa: alapfokú	-0,67	-0,18	-0,83	0,84	-0,09	0,49
apa: szakmunkás	-0,56 *	-0,30	-0,42	0,61 *	0,71 *	0,09
apa: érettségi	-0,36	-0,13	-0,30	-0,14	-0,35	-0,60 *
anya végzettsége (ref: felsőfokú)						
anya: alapfokú	-0,04	-0,61 *	-0,38	0,51	-0,77	0,69
anya: szakmunkás	0,03	-0,35	-0,46	-0,17	-0,92 *	-0,09
anya: érettségi	0,16	-0,30	-0,08	-0,40	-0,93 **	-0,13
havi pénzösszeg	-0,03	-0,07	0,06	0,10	0,08	0,21 *
felekezet (ref: felekezeten kívül) ⁵						
katolikus	0,31	-0,10	0,69 **	0,51	0,20	0,35
református, evangélikus	0,45 *	-0,02	0,80 **	0,68 *	0,42	0,54
egyéb	-0,22	-0,51	0,90			
N	1684	1691	1574	450	450	450
AIC	1895,50	2277,27	1570,89	612,94	499,26	623,39
BIC	1998,65	2380,50	1672,75	691,02	577,34	701,46
Pseudo R2	0,04	0,05	0,05	0,11	0,11	0,10

*** p < 0,001; ** p < 0,01; * p < 0,05.

A bevont változók közül ezekben a modellekben is kevésnek volt szignifikáns hatása, és ezek a hatások nem bizonyultak konzisztensnek a kapcsolódás különböző módjai esetében. Viszonylag a legtöbb modellben a nemnek, illetve a felekezeten volt kimutatható hatása. Mint már fentebb, az aktív részvételre vonatkozó modellek összehasonlításánál említettük, a lányok/nők kevésbé, a reformátusok vagy evangélikusok inkább vettek részt aktívan ifjúsági szervezetek működésében. Emellett a középiskolás

lányokra kevésbé volt jellemző az ifjúsági szervezeti tagság, mint a fiúkra, a katolikusokra és a református, evangélikus középiskolásokra inkább volt jellemző a tagság, mint a felekezeten kívüli középiskolásokra. Ez véleményünk szerint összefügg a kifejezetten vagy közvetve az egyházhoz kapcsolódó szervezetekben való tagsággal. Emellett a szülők végzettsége mutatott, igaz, nem konzisztens hatást, amit részben már szintén ismertettünk az aktív részvétel modelljei bemutatásánál. Ezek mellett az apa végzettsége az egyetemisták rendezvényeken való részvételére és tagságára is hatással volt: a felsőfokú végzettségű apák gyermekeihez képest a szakmai végzettségű apák gyermekei inkább vettek részt ifjúsági szervezetek rendezvényein, az érettségizett apák gyermekei pedig kevésbé voltak szervezetek tagjai. Az anyák végzettségének hatása a rendezvények látogatása terén volt elsősorban megfigyelhető: a szakmai végzettségű és érettségizett anyák gyermekei kevésbé vettek részt ifjúsági szervezetek rendezvényein, mint a felsőfokú végzettségű anyák gyermekei. A középiskolások körében a rendezvények látogatásában regionális különbségek is mutatkoztak, de ezek más modellekben nem gyakoroltak szignifikáns hatást.

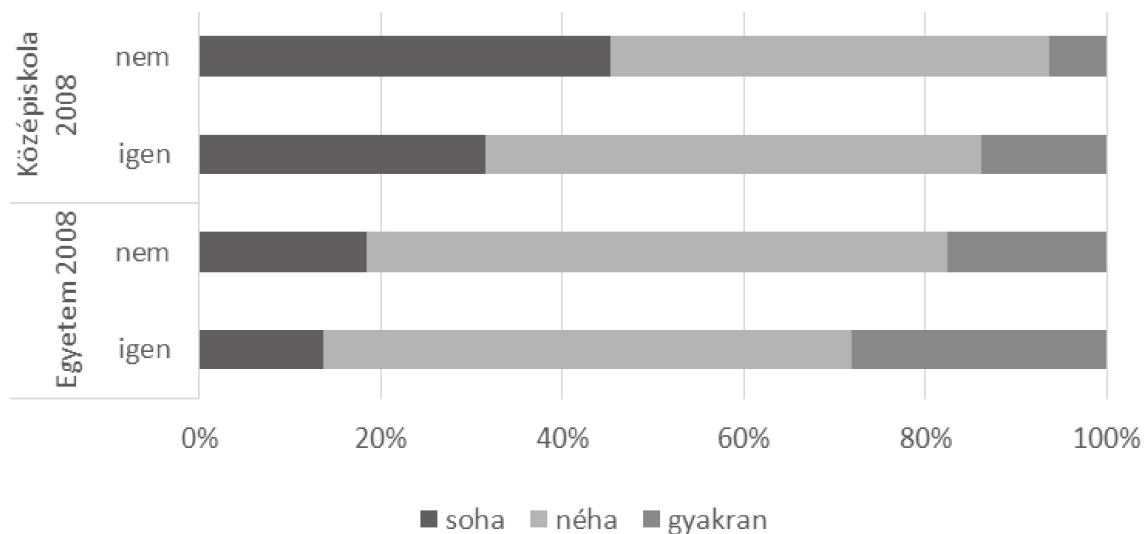
A korcsoport bevonása, illetve a *GeneZYs 2015* kutatás esetén a válaszadó saját iskolai végzettségének bevonása nem módosította számottevően a logisztikus regressziós modelleket. A magyarázó erő minimális mértékben, mindösszesen 1-2 századdal növelte, és nem változott az sem jelentősen, hogy mely változók gyakoroltak szignifikáns hatást. Az egyedüli említésre méltó változás az volt, hogy az anya szakmunkás végzettsége helyett a válaszadó szakmunkás végzettsége volt az, ami negatívan hatott a civil szervezetekhez való kötődés érzésére.

A civil társadalmi részvétel és a közélet iránti érdeklődés egyéb indikátorai

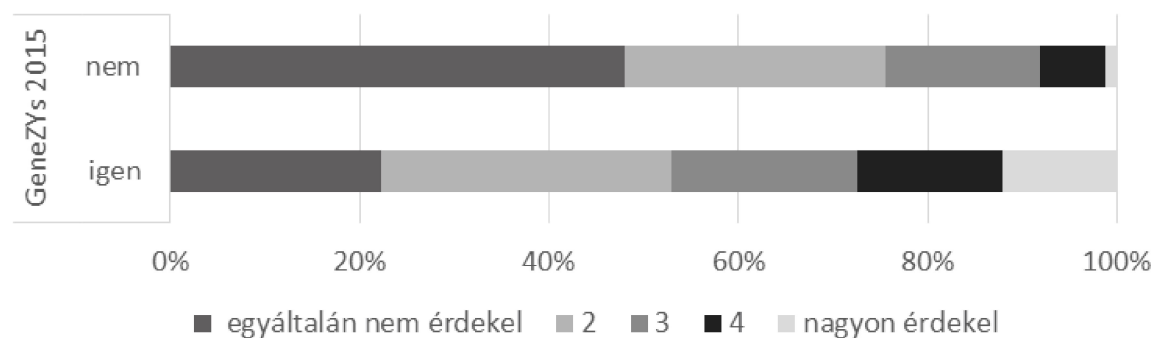
Végül a tanulmány utolsó részében azt vizsgáljuk meg röviden, hogyan függ össze az ifjúsági szervezetekben való részvétel a politikai események iránti érdeklődés egyéb indikátoraival. Erre a 2008. évi két kutatás és a *GeneZYs* adatbázisa ad lehetőséget. A 2008. évi kutatásokban, különösen a középiskolások körében végzett esetében, több indikátor is rendel-

kezésünkre áll: a szlovákiai, magyarországi és nemzetközi politikai hírek követése, a szlovákiai és magyarországi politikában való tájékozottság, mennyire szívesen beszélget politikai témákról, hová helyezné magát a bal-jobb skálán, illetve, hogy elmenne-e szavazni. Ezzel szemben 2015-ben mindössze arra vonatkozóan rendelkezünk válaszokkal, mennyire érdekli a válaszadót a politika, illetve, hogy hová helyezné el magát a politikai spektrumon. Az összehasonlítást minden változó tekintetében elvégeztük, de terjedelmi okokból a tanulmányban csak néhány indikátorra szorítkozunk. A tanulmányban a civil aktivitás tekintetében az aktív részvétel/kötődés változókat vesszük alapul, a politikai érdeklődés és önbesorolás tekintetében pedig egyrészt a politikai témákról való beszélgetést (2008-as kutatások, 3. táblázat), illetve a politika iránti érdeklődést (GeneZYs 2015; 4. táblázat) használtuk, valamint a politikai bal-jobb spektrumon való önbesorolást, amely tekintetében elsősorban a legfontosabb kérdés, hogy a válaszadó egyáltalán el tudta és akarta-e magát helyezni ezen a spektrumon. Az összefüggés iránya és erőssége egyébként a 2008-as középiskolás mintában hasonlóan mutatkozott, függetlenül a vizsgált változótól: a szervezetek munkájában aktívan résztvevők nagyobb érdeklődést és tájékozottságot mutattak a politikai témákkal kapcsolatban, a választás tekintetében pedig magasabb volt körükben azok aránya, akik elmennének választani, és alacsonyabb a bizonytalanok (talán vagy nem tudom válaszkategóriákat jelölők) aránya, míg azok aránya, akik nem mennének választani hasonló volt. A 2008-as egyetemista-kutatásban a változók többsége – kivéve a két bemutatott változót – nem mutatott szignifikáns összefüggést az ifjúsági szervezetek munkájában való részvétellel. Ezt annak tulajdonítjuk, hogy az egyetemista mintában általánosan magas volt a közéleti érdeklődés, és az ebben mutatkozó kis mértékű különbségek ehhez képest kisebbek voltak. Az azonban ebben a mintában is elmondható, hogy a szervezetek munkájában részt vevők gyakrabban beszélgetnek politikáról ($p=0,018$, Cramer-féle $V=0,127$), és kisebb körükben azok aránya, akik nem tudják magukat elhelyezni a bal-jobb spektrumon, valamint valamelyest jobboldalibbak nem aktív társaiknál ($p=0,013$, $V=0,164$). Ezek az összefüggések a középiskolás mintában is kimutathatóak, miközben a középiskolások összességében az egyetemistáknál kevésbé érdeklődtek a közélet iránt. A civil szférában

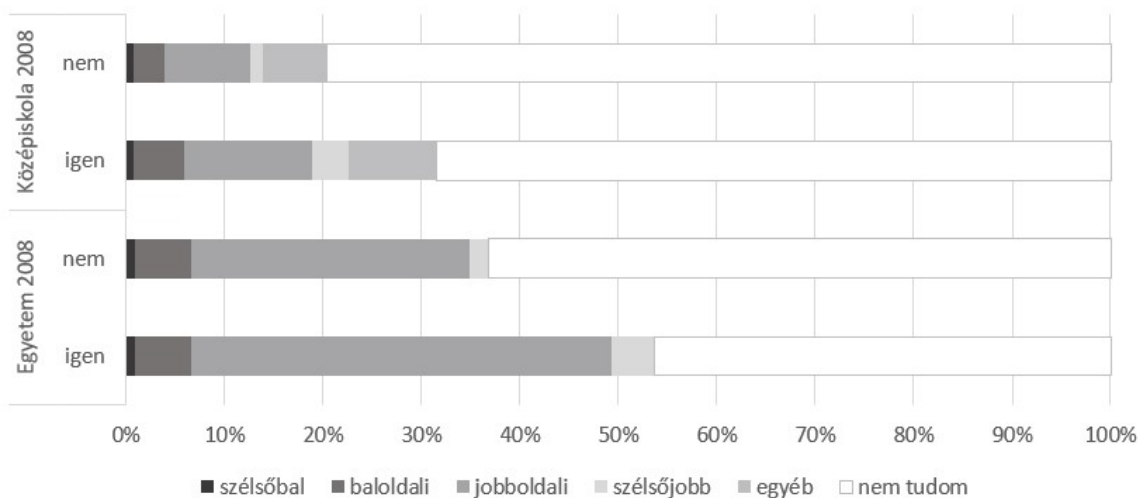
aktív középiskolások mégis valamelyest gyakrabban beszélgetnek politikáról ($p=0,000$, $V=0,150$) és jobban el tudják magukat helyezni a bal-jobb spektrumon ($p=0,000$; $V=0,126$). A 2015. évi kutatásban volt a leg-erősebb az összefüggés a két változó között: a szervezetekhez kötődőket jobban érdekli a politika ($p=0,000$; $V=0,318$) és jobban el tudják magukat helyezni a politikai spektrumon, ahol inkább jobbra helyezik magukat ($p=0,000$; $V=0,271$).

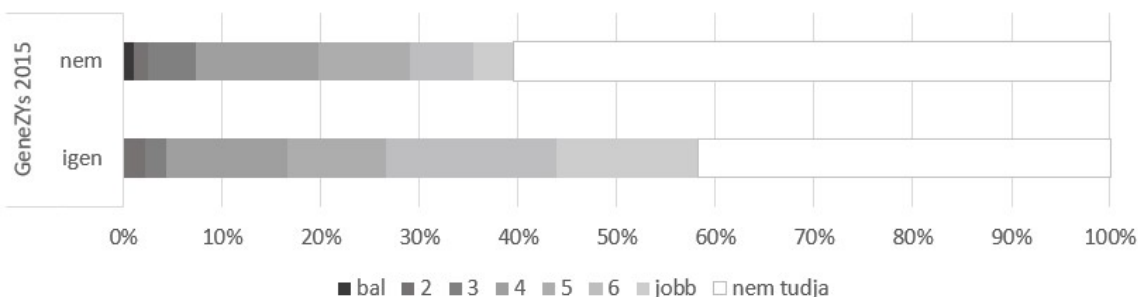
6. ábra: A Milyen gyakran beszélgetsz politikai témákról? kérdésre adott válaszok megoszlása a középiskolások és egyetemisták körében, az ifjúsági szervezetek munkájában való aktív részvétel függvényében (2008)

7. ábra: A Mennyire érdekel a politika? kérdésre adott válaszok megoszlása a civil szervezetekhez való kötődés függvényében (2015)

8. ábra: Milyen politikai beállítottságúnak érzed magad? kérdésre adott válaszok megoszlása a középiskolások és egyetemisták körében, az ifjúsági szervezetek munkájában való aktív részvétel függvényében (2008)

9. ábra: Milyen politikai beállítottságúnak érzed magad? kérdésre adott válaszok megoszlása a civil szervezetekhez való kötődés függvényében (2015)

Összegzés

A tanulmányban a szlovákiai magyar fiatalok különböző mintái alapján azt vizsgáltuk, hogyan változott az ifjúsági/civil szervezetek munkájában való részvétel 2008 és 2024 között. Az adatok alapján a 2020-as évekre valamelyest gyengült az ifjúsági szervezetekhez való kötődés a szlovákiai magyar fiatalok körében. A fiatalok elsősorban kifejezetten ifjúsági és diákszervezetekben voltak aktívak, de a kisebbségi közegben nagy szerepet betöltő kulturális szervezetek is viszonylag népszerűnek mutatkoztak a körükben.

A civil aktivitás vonatkozásában a szociodemográfiai háttér viszonylag kevés magyarázó erővel bír. Azok közül a változók közül, amelyeket módunkban állt vizsgálni, a nemnek – a férfiak viszonylag aktívabbak – és a szülők végzettségével mért státusznak volt kimutatható szerepe, illetve a vallásosság és/vagy a református vagy evangélikus felekezethez való tartozás is növelte az ifjúsági szervezetek munkájában való aktív részvételt. Egyes mintákban a válaszadó lakóhelyének megyéje is hatást gyakorolt, de ez a hatás nem volt konzisztens.

Végül a civil aktivitásnak a közéleti érdeklődés egyéb indikátoraival való összefüggése tekintetében úgy találtuk, hogy akik aktívan részt vesznek ifjúsági szervezetek munkájában, azok a politikai történések iránt is érdeklődőbbek, és jobban képesek saját magukat a politikai bal-jobb spektrumon elhelyezni, és – amely mintákban ez vizsgálható volt – valószínűbb, hogy választóként is alakítani próbálják a politikai folyamatokat. Ugyanakkor a 2008. évi egyetemista mintában a legtöbb indikátor esetében nem mutatkozott szignifikáns különbség az ifjúsági szervezetekben aktív és nem aktív egyetemisták politikai érdeklődése között, ami azonban összefügghet azzal, hogy ebben a körben általánosan is viszonylag magas volt az érdeklődés a politikai témák iránt. E tekintetben is azonban 2015-re csökkenést láthatunk. Azt ugyan a kutatás adatai nem teszik lehetővé, hogy megvizsgáljuk, oksági kapcsolatról van-e szó, vagy csupán statisztikai együttjárásról, és ha oksági kapcsolatról lenne is szó, nem állapítható meg annak iránya, de az legalább látható, hogy akik aktívak a civil szervezetekben, mégiscsak valamelyest inkább érdeklődnek más közéleti témák iránt is, ami összhangban van a civil társadalomban való részvétel funkcióival kapcsolatos irodalommal, és rávilágít arra, hogy az ifjúsági szervezetek lehetőséget jelentenek arra, hogy ellensúlyozzák, de legalábbis mérsékeljék a fiatal korosztályok depolitizálódását, amely nemcsak a demokrácia működése szempontjából, de a szlovákiai magyar érdekképviselői lehetőségei szempontjából is káros folyamat.

Irodalomjegyzék

- Arato, Andrew – Cohen, Jean L. (1984). „Social Movements, Civil Society and the Problem of Sovereignty”. *Praxis International*, 4/3, 266–283.
- Barna Gergely (2004). „Erdélyi magyar ifjúsági szervezetek szervezetszociológiai elemzése”. *Erdélyi Társadalom*, 2/2, 85–112.
- Czike Klára – Bartal Anna Mária (2004). *Nonprofit szervezetek és önkéntesek – új szervezeti típusok és az önkéntes tevékenységet végzők motivációi*. Zárótanulmány. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem.
- Edwards, Michael (2004). *Civil Society*. Cambridge: Polity Press.
- Fazekas Anna – Nagy Ádám (2015). „Fiatalok. De civilek? – A táborok ifjúságától a fesztiválok ifjúságáig”. *Civil Szemle*, 12/2, 25–37.
- Foley, Michael W. – Edwards, Bob (1996). „The Paradox of Civil Society.” *Journal of Democracy*, 7/3, 38–52.
- Gellner, Ernest (2004). *A szabadság feltételei: A civil társadalom és vetélytársai*. Budapest: Typotex.
- Müller, Karel B. (2006). „The Civil Society–State Relationship in Contemporary Discourse: A Complementary Account from Giddens’ Perspective”. *British Journal of Politics and International Relations*, 8/2, 311–330.
- Pérez-Díaz, Víctor (2014). „Civil society: A multi-layered concept”. *Current Sociology Review*, 62/6, 812–830.
- Putnam, Robert D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Salamon, Lester M. – Anheier, Helmut K. – List, Regina – Toepler, Stefan – Sokolowski, S. Wojciech and Associates (1999). *Global Civil Society. Dimensions of the Nonprofit Sector*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.
- Tocqueville, Alexis de (1983): *A demokrácia Amerikában: válogatás*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Tóth Károly (2006). „Szlovákiai magyar kulturális intézmények?” In: Csanda Gábor – Tóth Károly, szerk. *Magyarok Szlovákiában. III. köt.: Kultúra (1989–2006)* Somorja – Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 223–240.